

BARTHA Elemér

ROMÁNIA NEMZETBIZTONSÁGI SZOLGÁLATAINAK TÁRSADALMI MEGÍTÉLÉSÉRŐL*THE SOCIETY'S ATTITUDE TO ROMANIAN NATIONAL SECURITY SERVICES*

A cikk a demokratikus Románia nemzetbiztonsági szolgálataival foglalkozik. Bemutatja a román nemzetbiztonsági szolgálatok helyzetét és társadalmi megítélését. Ismerteti egy konkrét közvélemény-kutatás eredményét, megállapításait.

This article deals with the national security services of the democratic Romania. Presents the actual state and the society's attitude to Romanian security and intelligence services. Shows the results and findings of a concrete public opinion poll.

Az 1989 decemberében kezdődött rendszerváltást követő — az 1991-es illetve az érvényben lévő 2003-as — román alkotmányok szuverén és független, egységes illetve oszthatatlan nemzetállamként határozzák meg Romániát. A mindenkori állami vezetés legfontosabb feladat az ország szuverenitásának, területi épségének továbbá alkotmányos rendjének megőrzése.

Az egykori szovjet tömb szétesése időszakában a térség egyes országai (pl. Jugoszlávia) esetében jelentős dezintegrációs folyamatok bontakoztak ki, amelyek arra ösztökélték a román felső vezetést, hogy Romániát illetően megpróbálja elejét venni hasonló kezdeményezések kialakulásának. Az ennek elérése érdekében folytatott politika jelentősen gátolta az ország nyugati integrációs folyamatát. Egy évtized elteltével, amikor már azzal a körülménnyel számolhattak, hogy az ország határain kívülről senki nem lesz hajlandó felkarolni Románia szétdarabolásának ügyét, a román állami vezetők elérkezettnek látták az időt az európai valamint az euro-atlanti integrációt célzó diplomáciai „henger” beindítására. Románia intenzív tárgyalássorozatokba, baráti kapcsolatok kiépítésébe, azok megszilárdításába kezdett, amelynek eredményeként látványosan rövid idő alatt sikerült elérnie azt az állapotot, hogy az ország 2004 áprilisára a NATO, majd 2007 januárjára pedig az Európai Unió teljes jogú tagjává vált.

Az euro-atlani integrációval Románia külső biztonsági helyzetében meghatározó jelentőségű változás következett be, amely szükségessé tette az ország biztonság- és védelempolitikai alapelveinek újrafogalmazását. Biztonságának garanciáját egyfelől nemzeti erőfeszítéseinek összehangolása, másfelől pedig a NATO illetve az EU keretein belül folytatott együttműködés képezi.

A nemzeti és nemzetközi biztonság megvalósulását célzó feladatok végrehajtása során kulcsszerepet kapnak az állami vezetők döntéseinek támogatását, illetve az állam megfelelő működésének elősegítését szolgáló román nemzetbiztonsági szolgálatok. Míg az ország irányítása céljából a választópolgároktól felhatalmazást kapó politikai erők a kormányzati szerepben időnként váltják egymást, és a korábitól egészen eltérő programot, feladatokat jelölnek ki megvalósításra, addig a nemzetbiztonsági tevékenységet ellátó szolgálatok feladatrendszere, azok végrehajtásának módszerei viszonylag állandónak mondhatóak. Bár szervezeti felépítésüket időnként a kor kihívásaihoz kell igazítani, és vezetésük felső szintjén értelemszerűen kitapinthatók a direkt politikai hatások által kiemelt személycserék, a szolgálatoknak az államapparátus rendszerében betöltött szerepük állandó. A nemzetbiztonság feletti őröködést, az alkotmányban lefektetett alapértékek védelmét valamennyi szuverén állam — így a román állam is — kiemelt szükségletnek tekinti. Éppen ezért a nemzetbiztonsági szolgálatok léte egybeforr magának az államnak a létével, nélkülük elképzelhetetlen a független államiság.

A NATO- és EU-tagságot elérő Románia esetében az integrációs folyamat még korántsem tekinthető befejezettnek, és ez nemzetbiztonsági szolgálatainak az új követelményekhez való hozzáigazítására is vonatkozik. Napja

inkban is a szféra korszerűsítését célzó erőteljes törekvéseket tapasztalhatunk. Erre vonatkozóan két okból is fontosnak tartom a román nemzetbiztonsági szféra bemutatását: egyrészt képet kapunk a jelenlegi állapotról, másrészt a szükséges átalakulást követően láthatjuk majd, hogy miből váltak mivé, milyen utat jártak be.

A nemzet biztonságának megteremtésére hivatott intézmények létrehozása terén az elmúlt másfél évtizedet tekintve Románia jelentős fejlődési utat járt be. Ennek az időszaknak az volt a célkitűzése, hogy a jogállamisággal szemben támasztott követelményeket teljesítve az ország csatlakozhasson az Észak-atlanti Szerződés Szervezetéhez, majd annak egyenrangú tagja legyen. E cél megvalósulása érdekében a hangsúly a biztonsági struktúra átalakítására és reformjára, valamint az ezek feletti demokratikus kontroll megteremtésére helyeződött.

Az euro-atlanti integráció elérésével Románia külső biztonsági helyzetében jelentős változás következett be. Ennek megfelelően a biztonsági szektor reformja keretén belül szükséges az érintett szervezetek mélyreható átalakítása, a felettük megvalósuló egységes koordináció megújítása, valamint funkcionális integrálásuk biztosítása azokba a nemzetközi biztonsági rendszerekbe, amelyeknek Románia is része. Az erőfeszítések kiterjednek továbbá a szféra feletti civil kontroll megszilárdulására illetve intézményesítésére, így ellenőrzés alatt tartható a demokrácia elveinek tiszteletben tartása, a hatékonyság, az átláthatóság biztosítása, továbbá a pártpolitikai befolyástól való mentesség.

A fenti célkitűzések megvalósítása céljából tehát egyaránt változásokra volt és van szükség a külpolitika, a védelem valamint a titkosszolgálati tevékenység terén.

A nemzet biztonságát szavatoló rendszer kihagyhatatlan komponensét képezik a hírszerző és elhárító szolgálatok, továbbá az e területen hatáskörrel rendelkező egyéb struktúrák. Tevékenységük legfőbb célja arra irányul, hogy az illetékes hatóságok számára megfelelő előrejelzést, figyelmeztetést biztosítsanak azokra a kockázatokra, fenyegetésekre vonatkozóan, amelyek veszélyt jelenthetnek Románia alapvető értékeire, érdekeire, emellett pedig — hatáskör és illetékesség megléte esetén — azokkal szemben megfelelő védelmet is képesek legyenek nyújtani. Az általuk szolgáltatott információk biztosítják a stratégiai szintű, váratlan, ellenséges szándékú események elhárítását, a megfelelő döntéshozatal megalapozását, a megfelelő reakcióidőt, valamint a megelőző tevékenységre való képességet.

A nemzetbiztonsági szféra prioritásai:

- a Románia és annak szövetségesei illetve partnerei érdekeit sértő terrorcselekmények megelőzése, valamint annak bekövetkezése esetén hatékony beavatkozás;
- tömegpusztító fegyverek terjedéséhez vezető tevékenységek megakadályozása;
- a Románia és annak szövetségesei illetve partnerei biztonságára, továbbá az alapvető emberi jogok tiszteletben tartására veszélyt jelentő helyi konfliktusok figyelemmel kísérése;
- a határon átnyúló szervezett bűnözés, a korrupció felszámolása, illetve egyéb súlyos bűncselekmények megakadályozása.

A nemzetbiztonsági szolgálatoknak rendelkezniük kell a biztonsági környezet változásaira, fejlődési irányára vonatkozó előrejelzés képességével.

A nemzetbiztonsági tevékenység hatékonyságának növeléséhez hozzájáruló nemzeti hírszerző közösség biztosítja a hírszerző, elhárító és biztonsági szolgálatok intézményesített partnerségi viszonyban folyó tevékenységét, amelyek stratégiai szinten megvalósuló jobb koordinálással megtartják hatásköreiket továbbá jellemző feladataikat.

ROMÁNIA NEMZETBIZTONSÁGI SZOLGÁLATAINAK TÁRSADALMI MEGÍTÉLÉSE

Mindannyiunk előtt ismert, hogy a diktatúra elnyomó évtizedeit megélt emberek különösen érzékenyen reagálnak a titkosszolgálatok tevékenysége kapcsán felmerülő hírekre. Vonatkoznak azok a múltban megtörtént, vagy a jelenben zajló eseményre. Ez nem meglepő annak tudatában, hogy az elnyomó rendszer jórészt titkosszolgálatait használta fel a társadalom megfélemlítésére. A titkosszolgálatok a mai ember számára is többnyire homályt, misztikumot jelentenek. Jóllehet a ma szolgálatainak tevékenységét a nyilvánosság számára is elérhető törvé-

nyek szabályozzák, ezek azonban csak általánosságokat tartalmaznak. A hétköznapi ember számára már az is elképzelhetetlen, hogy e törvényi szabályozást tanulmányozza. Sokkal inkább támaszkodik a médiában megjelenő, időnként hol tudatlanságból, hol a dolgok egyoldalú megközelítéséből, hol pedig egyszerűen tudatos manipuláció által torzított tudósításokra. A demokratikus jogállam nemzetbiztonsági szolgálatának nem áll érdekében e helyzet fenntartása, ezért nyit a társadalom felé, és bizonyos szintig megmutatja magát. Például internetes honlapot üzemeltet, konferenciákon vesz részt, sajtótájékoztatókat tart.

Megalakulásuk első éveiben Románia modern nemzetbiztonsági szolgálatainál — eleinte a kezdeti szervezetlenség, illetve a nem megfelelő jogi szabályozottság következtében — jelentős működési zavarok jelentkeztek. Napjainkra azonban sikerült túljutni az átalakulás kezdeti nehézségein. A demokratikus rendszer létrehozta a szolgálatok működési mechanizmusát. Ennek megfelelően a nélkülözhetetlen civil kontroll is intézményesedett. Koordinációs és felügyeleti tevékenysége révén egy sor intézmény vesz részt a nemzetbiztonsági szolgálatok demokratikus működésének elősegítésében (parlamenti ellenőrző bizottságok, Supreme Council of National Defense (Consiliul Suprem de Apărare a Țării /CSAT/, Számvevőszék stb.). Emellett a személyügyi politika sem elhanyagolható szempont. Az átalakulás éveiben a szolgálatok folyamatosan törekedtek a személyi állomány fiatalítására, ezáltal eltávolításra kerülhettek az egykori Securitate azon tisztjei, akik nem tudtak alkalmazkodni az új követelményrendszerhez¹.

A nyugati szövetségi rendszerekhez csatlakozni kívánó Románia irányába korábban megfogalmazódtak azok az aggályok, hogy a hírszerző szolgálatoknál nagy arányban megtalálhatók az egykori Securitate idején éppen a nyugati világ ellen tevékenykedő személyek. Éppen ezért a csatlakozási folyamat idején a nyugat részéről elvárás volt, hogy a nemzetbiztonsági szolgálatok személyi állományának összetételében jelentős változások menjenek végbe. Sajtóértesülések szerint² elsősorban az amerikai kormány és néhány más szövetséges gyakorolt erős nyomást a román kormányra, hogy végezzen alapos átvilágítást a hírszerző szerveknél, nehogy homályos múltú elemek juthassanak NATO-titkok birtokába. A csatlakozási tárgyalásokon résztvevő román szereplők szerint a megbeszélések során soha nem merült fel ez a kérdéskör. Románia akkori elnöke, Ion Iliescu egyenesen azt mondta, hogy ebben a kérdésben Romániának nincs szüksége újságírók tanácsaira.³ Ugyanakkor a parlamenti ellenzék megfogalmazta az akkoriban felbukkanó Securitate-listákon⁴ szereplő személyeknek parlamenti bizottságok általi meghallgatásának igényét, valamint azoknak a vezető tisztségekből való eltávolítását. Ennek kapcsán a Serviciul Român de Informatii (SRI) azt a tájékoztatást adta, hogy az eredetileg meglévő 6 800 tisztből 1990 és 2002 között 5 500 fő távozott a szolgálattól, ami azt jelenti, hogy 2002-re a tiszti állomány 85%-át már az újonnan érkezettek tették ki.⁵ Ez akkoriban 37 éves átlagéletkort eredményezett, ami azóta még tovább csökkent, napjainkra elérte a 34 évet. Ezzel szemben az „Armageddon 7”⁶ jelentés arról számolt be, hogy az egykori politikai rendőrség emberei továbbra is a bukaresti SRI-központ valamint a területi kirendeltségek vezető munkatársai. A tartalékba helyezett Securitate-tisztek az üzleti életbe szivárogtak be, a közpénzeket kezelő állami intézmények munkatársai, ott vannak a végrehajtó és a törvényhozó hatalomban. Továbbra is megtalálhatóak az állami és magánkézből levő pénzalapoknál, a befektető társaságoknál. Volt Securitate-tisztek dolgoznak a pénzügyőrségen illetve a vámhivataloknál, és nem utolsósorban a privatizációval foglalkozó ügynökségeknél. Legalább félszáz őrző-védő céget vezetnek volt tisztek.

A nemzetbiztonsági szolgálatok szervezetét, hatáskörét, illetékességét, működését és a felettük gyakorolt kontrollt a törvények mellett még különböző doktrínák, utasítások, útmutatások, parancsok valamint további belső

¹ Ennek a bekezdésnek a tartalma a TVR1, illetve a România Internațional televíziós csatornák 2002. március 23-án, helyi idő szerint 18.00 és 20.00 óra között — feltehetően propaganda célból — sugárzott riportjában hangzott el.

² A The Wall Street Journal Europe 2002. áprilisában megjelent értesüléséről számos sajtóorgánus beszámolt.

³ Forrás: A MEDIAUNO román internetes oldal 2002. júniusi cikke. [http://www.mediauno.ro/articol.php?id_articol=2703 (2008. 02. 20.)]

⁴ 2002-ben ismeretlen szerzők névtelen e-mail-en számos romániai szerkesztőségbe juttatták el a 250, továbbra is aktív egykori Securitate-tiszt nevét és tevékenységét ismertető „Armageddon 7” elnevezésű jelentést. [<http://www.goarna.go.ro/arhiva/arm7.htm> (2008. 03. 26.)]

⁵ Erről az előbbiekben említett televíziós műsorban résztvevő Radu Timofte beszélt, aki 2001 és 2006 között volt a SRI igazgatója.

⁶ [<http://www.goarna.go.ro/arhiva/arm7.htm> (2008. 03. 26.)]

használatú jogi normák szabályozzák. A számukra biztosított költségvetésen, illetve kiadásaik felügyelete útján is egyfajta kontroll valósul meg. A személyi állományra vonatkozó adatok rendszerint nem nyilvánosak. Az állomány nagyságrendje a feladatrendszerhez továbbá a költségvetésben a bérköltségekre megállapított pénzügyi határokhoz igazodik.

A rendszerváltást követő időszakban a román nemzetbiztonsági szolgálatokat a közvélemény általános negatív fogadtatása övezte. Ez a negatív kép az előző totalitárius rendszer elnyomó gépezeteként, politikai rendőrségként működő Securitate idejéből öröklődött át, és a lakosság körében bizalmatlanság formájában nyilvánult meg. A köztük lévő viszony rendezése érdekében, a jogi szabályozottság rendbetétele mellett, szükségessé vált a nemzetbiztonsági szolgálatok valamint a társadalom közti kommunikáció javítása.

A titkosszolgálatok vezetői felismerték, hogy e különleges mezsgyén mozgó szolgálatok hatékony működésének egyik feltételeként egyensúlyba kell hozni az általuk végzett rejtett tevékenységet, illetve bizonyos mértékű átláthatóság biztosítása útján annak a köztudatban való reflektálását.

Egy, a szolgálatokról készített korábbi tanulmányban az alábbi gondolatokat fogalmazták meg:

- a titkosszolgálati tevékenység egyik legkényesebb aspektusának számít annak átláthatósága. Nem lehet pontos választ adni arra a kérdésre, hogy milyen mértékű legyen ez az átláthatóság. Viszont meg lehet határozni olyan alapszabályokat, amelyeket minden helyzetben be kell tartani. Ilyen például az adatforrások védelme, amely alapján a titkosszolgálat tevékenységéből nyilvánosságra hozott aspektusokat olyan formában fogalmazzák meg, hogy a forrás azonosítása vonatkozásában ne lehessen következtetéseket levonni. Védeni kell továbbá az információszerző tevékenységben érintett erőket és eszközöket.
- a túlzott átláthatóság káros lehet, ugyanakkor ennek teljes hiánya nem felel meg a demokratikus társadalom koncepciójának. Mindenképpen szükség van a nyilvánosság bizonyos mértékű tájékoztatásának szükségessége, valamint a titkosszolgálati tevékenység védelmének követelménye közti egyensúly megtalálására.
- a polgárok és a politikusok közül sokan úgy gondolják, hogy a titkosszolgálatoknak meg kell felelniük a következőknek:
 - legyenek mindenütt jelen,
 - legyenek célhoz kötöttek, mindig korrektek, objektívek,
 - olyan adatokkal és bizonyítékokkal kell szolgálniuk, amelyek megalapozottak, és nem az ellentétét szolgálják,
 - kevés anyagi ráfordítást igényelnek,
 - teljes mértékben tiszteletben tartják az emberi jogokat.

Ezek azonban nem reális elvárások. Ilyen nézeteltérések a nagy hagyományokkal rendelkező democráciákban is megjelenhetnek, főleg a politikusok és a lakosság közönye, továbbá a tájékoztatás hiánya, vagy a titkosszolgálatokról kialakított kép hiányosságai miatt.⁷

Ennek a helyzetnek az oldását célozza az SRI 2005-ben indított új kezdeményezése, amelynek keretében a szolgálat a megyeszékhelyek oktatási intézményeiben, a hallgatók és tanáraik részére tart olyan biztonsági problémákkal foglalkozó előadásokat, mint például a terrorizmus, továbbá a kábítószer-kereskedelem és -fogyasztás által generált veszélyek.

A NEMZETBIZTONSÁGI SZOLGÁLATOK MEGJELENÉSE A MÉDIÁBAN

A szabad sajtóra vonatkozóan megjelenik egy vele járó dilemma: „Hogyan tartsd tiszteletben a média szerepét, és ugyanakkor teljesítsd is a nemzetbiztonsági politikát? A nemzetbiztonsági vonzatú kérdéseket bizalmasan kell kezelni, ugyanakkor a médiának a nép iránti kötelességeként jelentkezik az a feladata, hogy felkutassa a híreket, és közzé tegye azokat.”⁸

⁷ Florin Ureche százados: A katonai titkosszolgálatok feletti civil kontroll. Gândirea Militară Românească (Román katonai gondolkodás) 6/2006 szám, 82-92. oldal (89. oldal)

⁸ Sam C. Sarkesian, 1995. (Florin Ureche százados — előzőekben megjelölt — tanulmányának 85. oldalán használja ezt az idézetet.)

Jelentős aránytalanság van a nyilvánosság által ismeretlenül maradó sikerek magas száma, valamint a viszonylag kevés, de a nyilvánosság számára túl nagy hírveréssel közvetített kudarcok között. Tény, hogy a titkosszolgálati tevékenység során elkövetett hibák a legsúlyosabb következményekkel járhatnak. Jól példázza ezt az eddig egyetlen, terrorizmussal megvádolt arab esete, melynek nyomán az SRI, a Serviciului de Informații Externe (SIE) és a Directia Generala de Informatii si Protectie Interna (DGIPI) akkori vezetői 2006 júliusában kénytelenek voltak benyújtani lemondásukat⁹.

A nemzetbiztonsági szolgálatok sikerei ritkán válnak ismertté, a kudarcok többsége viszont nyilvánosságra kerül, számtalanszor a nemzetbiztonság rovására. A biztonság oltalmazása érdekében végzett tevékenységek természete azt kívánná, hogy még a sikerrel megoldott egyes esetek se jussanak a nyilvános vita színterére. Érdekes azonban, hogy az SRI 2006 őszén kinevezett igazgatója ezzel ellentétes véleményen van. Szerinte az általa vezetett szervezetnek számos szakmai sikere van, amelyet a sajtóval és a civil társadalommal fenntartott kapcsolat modern szemléletének szellemében a nyilvánosság elé lehetne tárni.¹⁰ Ennek a szemléletnek a gyakorlatba való átültetését tükrözi például az SRI sajtóirodájának az a közleménye¹¹, amely a Romániában található al-Kaida kiképzőtáborok kiterjedt hálózatáról szóló sajtóhíresztelések kapcsán ad közre pontosítást. Eszerint 2002 vége óta az SRI azonosította és aktívan megfigyelés alatt tartotta egy — a terrorizmushoz is köthető — határokon átnyúló bűnözői hálózat romániai szálait. Ebben a vonatkozásban intézkedéseket fogantatosított, melynek eredményeként a hálózat Romániában lévő tagjainak nemzetbiztonságot veszélyeztető tevékenységét semlegesítették. A megszerzett információk nyomán, az SRI kezdeményezése alapján a román hatóságok nemkívánatos személyeknek nyilvánították a szóban forgó csoport számos külföldi állampolgárságú tagját. Emellett a nemzetközi együttműködés keretében az SRI számos külföldi (köztük az olasz) partnerszolgálat számára is tájékoztatást nyújtott. A közlemény azt is megjegyzi, hogy az SRI nem rendelkezik arra vonatkozó adatokkal, mely szerint Romániában az al-Kaidának kiképzőtáborai lennének.¹²

A polgári hírszerző és belső elhárító szolgálatoktól eltérően a katonai titkosszolgálat a védelmi minisztérium struktúrájában helyezkedik el. A médiával való kapcsolata tekintetében ez előnyt jelent számára abból a szempontból, hogy ez által a média figyelme kevésbé irányul a katonai titkosszolgálatra, így lehetősége van jobban megvédeni tevékenységének bizalmas jellegét. Emellett, lévén fő feladata a nemzetbiztonságát veszélyeztető váratlan külső katonai agresszió megelőzése, a katonai titkosszolgálat tevékenységének fő erő kifejtését a katonai elemekre és a nemzetközi katonapolitikára összpontosítja. Ez a körülmény — a médiát illetően — privilegizált helyzetet biztosít számára, lévén, hogy tevékenysége nem irányul olyan területek felé, amelyeket a politikai életbe, vagy akár a polgárok magánéletébe való beavatkozásként lehetne értelmezni.

A NEMZETBIZTONSÁGI SZOLGÁLATOK TEVÉKENYSÉGÉRE VONATKOZÓ KÖZVÉLEMÉNY-KUTATÁSOK EREDMÉNYEI

A társadalom normális működését biztosító feltételek megvalósításának támogatását szolgáló titkosszolgálati tevékenység szükségességét az ország alkotmánya kinyilvánítja, azonban a jogi feltétel megléte mellett legalább ugyanakkora fontossággal bír az a körülmény is, hogy maga a társadalom hogyan látja, hogyan minősíti az előle nagymértékben rejtett tevékenységet folytató nemzetbiztonsági szolgálatokat. A társadalom értékelésének legobjektívebb mérési formája a lakosság körében végzett közvélemény-kutatás.

⁹ A terrorizmussal vádolt Omar Hayssam a hatóságokat kijátszva hagyta el az országot. Forrás: http://www.bbc.co.uk/romanian/news/story/2007/05/printable/070515_csat_legi_securitate.shtml (2008. 01. 09.), http://arhiva.vocea.ro/article.php/Boc:_Politicul_nar_trebui_implicat_%EEn_numirea_%3B%23351%3Befilor_serviciilor_secrete/1076/ (2008. 01. 09.)

¹⁰ Az igazgató ezt az SRI 2007 decemberében tartott vezetői értekezletén mondta. [<http://www.sri.ro/index.php?nav=birou&subnav=comunicate&dnav=detalii&id=221>] (2008. 01. 05.)

¹¹ Az SRI sajtóirodájának 2007. november 13-ai sajtóközleménye. [<http://www.sri.ro/index.php?nav=birou&subnav=comunicate&dnav=detalii&id=219>] (2008. 01. 05.)

¹² Az SRI sajtóirodájának 2007. november 13-ai sajtóközleménye. [<http://www.sri.ro/index.php?nav=birou&subnav=comunicate&dnav=detalii&id=219>] (2008. 01. 05.)

A román közszolgálati televízió megbízásából az IRSOP Market Research & Consulting Ltd. (IRSOP) intézet 2002 márciusában végzett arra irányuló közvélemény-kutatást, hogy a román társadalom miként vélekedik a nemzetbiztonsági szolgálatok szerepéről és tevékenységéről. A felmérést követően az alábbi kérdéseket, valamint az azokra adott válaszokat mutatták be:¹³

- *Az országhatáron kívül vannak-e Romániának ellenségei?*
61% szerint vannak, 30% szerint nincsenek, 9% pedig nem tudja.
- *Vannak-e az országban terrorakciók elkövetését célul tűző erők?*
51% szerint vannak, 35% szerint nincsenek, 14% pedig nem tudja.
Mi a véleménye az olyan különleges szolgálatokról, mint például az SRI, a SIE, és a többiek? Hiszi-e vagy sem, hogy összességében jól felkészültek a nemzetbiztonság védelmére?
Az igenlő válasz 48%, 42% szerint nem túl jól felkészültek, 10% pedig nem tudja. Egyesek szerint a különleges szolgálatok ugyanolyanok maradtak, mint az egykori Securitate. Mások pedig úgy gondolják, hogy a titkosszolgálatok a demokratikus (nyugati) modell szerinti demokratikus intézményekké alakultak át. A románok 60%-a gondolja úgy, hogy Romániának modern nemzetbiztonsági szolgálatai vannak, 30%-nak ezzel ellentétes véleménye van, 7% pedig nem tudja.
- *Arra a kérdésre, hogy a Securitate ma is aktív szolgálatban lévő egykori tisztjeit el kéne-e bocsátani* 22% válaszolt igennel, 74% szerint a szakembereket meg kell tartani, 4% pedig nem tudja.
- *Véleménye szerint Romániában előfordul-e még olyan helyzet, hogy valakit politikai meggyőződése miatt a különleges szolgálatok megfigyeljenek?*
35% szerint igen, 50% szerint nem fordul elő, 15% pedig nem tudja.
- *Arra a kérdésre, hogy a szolgálatok túl kevés, a szükségesnek megfelelő, vagy túl sok erővel rendelkeznek-e, a válaszadók aránya sorrendben 35, 38, illetve 15 százalékban oszlott meg, további 12 százalékuk pedig nem tudott választ adni.*
- *A nyolcadik kérdés az információs szolgálatok tevékenységének átláthatóságára vonatkozott.*
A megkérdezettek 23%-a gondolja úgy, hogy a szolgálatok elégséges információt szolgáltatnak, 70%-uk szerint a nyilvánosságnak szánt információ túl kevés, 7%-uk pedig nem tudja.
- *Arra a kérdésre, hogy a terrorizmus elleni küzdelem során az SRI-nek és a többi különleges szolgálatnak támogatnia kell-e az Egyesült Államokat illetve a NATO-t, vagy inkább csupán a romániai ügyekkel foglalkozzanak, az előző álláspont mellett a válaszadók 54%-a volt, míg a második opciót 42%-uk támogatta, 4% pedig nem tudott választ adni.*
- *Arról, hogy a különleges szolgálatok a kormányoldalt, vagy politikai színezet nélkül kizárólag a nemzeti érdekeket szolgálják-e, a megkérdezettek 32%-a az előbbi, 52%-a az utóbbi változat mellett foglalt állást, 16%-uk pedig nem tudja.*

1989 után a különleges szolgálatok élén többen is megfordultak. Az SRI egykori igazgatói esetében Virgil Măgureanu a megkérdezettek 31%-a értékeli nagyra, 44%-uknak nincs túl jó véleménye róla, 25%-nak pedig nincs véleménye. Costin Georgescu esetében ez az arány 12%, 20%, illetve 68%. Radu Timofte esetében pedig 25%, 26%, illetve 49%.

Az SIE tekintetében a véleménnyel nem rendelkezők száma jelentősen emelkedik. Ioan Talpeşről 12%-uknak van jó véleménye, 15%-uknak nem túl jó a benyomása, 73%-uknak pedig nincs véleménye. Cătălin Harnagea esetében ez az arány 12%, 17%, illetve 71%. Gheorghe Fulga esetében pedig 14%, 14%, illetve 72%.¹⁴

Az utolsó kérdésre adott válaszok a különleges szolgálatok népszerűségének emelkedését mutatják. A megkérdezettek 55%-ának jó véleménye van az információs szolgálatokról, 36%-uknak nincs túl jó véleménye, 9%-nak pedig nincs véleménye.

¹³ Az SRI sajtóirodájának 2007. november 13-ai sajtóközleménye. [<http://www.sri.ro/index.php?nav=birou&subnav=comunicate&dnav=detalii&id=219> (2008. 01. 05.)]

¹⁴ Az utóbbi években a nemzetbiztonsági szolgálatok élén személycserékre került sor. Az új igazgatók kinevezése óta nem jelentek meg újabb közvélemény-kutatási eredmények, ezért társadalmi elfogadottságukról nincsenek mért adatok.

A fentiekben ismertetett közvélemény-kutatás mellett egyéb ügynökségek időnként végzett felmérései a társadalmi elfogadottság terén az SRI-t rendszerint közvetlenül az egyház és a hadsereg mögé sorolják, megelőzve így a kormányt és a rendőrséget. A Metro Media Transylvania 1998 óta hétszer végzett olyan közvélemény-kutatást, amelyben az SRI vonatkozásában is tettek fel kérdéseket. A 2002 júliusában végzett felmérés szerint a megkérdezettek 51%-a úgy gondolja, hogy a rendőrök több mint fele korrupst, míg ezzel szemben az SRI-t a válaszadók csupán 26%-a tekinti korrupst szervezetnek.¹⁵ A nemzetbiztonsági szolgálatokat meglepte a társadalom irányából tükröződő ily mértékű elfogadottság, lévén, hogy a romániai írott sajtó rendszerint olyan negatív képet fest róluk, mintha a társadalom kítaszítottjai lennének.

ÖSSZEGZÉS

A rendszerváltást követően létrehozott román nemzetbiztonsági szolgálatok napjainkra sikeresen túljutottak az átalakulással járó kezdeti nehézségeken. A demokratikus rendszer létrehozta a szolgálatok működési mechanizmusát, és a nélkülözhetetlen civil kontroll is intézményesedett. Fontos lenne annak a lehetőségnek az elkerülése, hogy politikai erők saját céljaik elérése érdekében felhasználhassák a titkosszolgálatokat. A gyakorlat ugyanis azt mutatja, hogy a különleges szolgálatok gyakran kerülnek a politikai csatározások célkeresztjébe, hol egy napvilágra került esemény nyomán, hol pedig a felsővezetők menesztése illetve kinevezésük folyamata során.

Megalakulásuk kezdetén a modern román nemzetbiztonsági szolgálatokat a közvélemény negatív fogadtatása övezte. Ez a bizalmatlanság az egykori Securitate idejéből öröklődött át. A szolgálatok vezetői azonban felismerték, hogy ezt a helyzetet rendezni kell, ezért nyitva a társadalom felé, a szféra bizonyos szintig megmutatja magát. Ez által a polgárok nem csupán egyes sajtócikkek botrányhírei nyomán formálnak véleményt, amely a hagyományos román tekintélytiszteléssel párosulva azt az eredményt hozta, hogy a közvélemény-kutatások útján is mérhetővé vált a társadalom irányából tükröződő jelentős mértékű elfogadottság.

Kulcsszavak: Románia nemzetbiztonsági szolgálatai, SRI, Securitate

Keywords: Romanian national security services, SRI, Securitate

FELHASZNÁLT IRODALOM

„Armageddon 7” elnevezésű jelentés.

<http://www.goarna.go.ro/arhiva/arm7.htm> (2008. 03. 26.)

A MEDIAUNO román internetes oldal 2002. júniusi cikke.

http://www.mediauno.ro/articol.php?id_articol=2703 (2008. 02. 20.)

Az SRI sajtóirodájának 2007. november 13-ai sajtóközleménye. <http://www.sri.ro/index.php?nav=birou&subnav=comunicate&dnav=detalii&id=219>

(2008. 01. 05.)

http://www.dcaf.ch/pcaf/ev_geneva_021002_prog_watts.pdf (2008. 02. 20.)

SRI 2007 decemberében tartott vezetői értekezlete

<http://www.sri.ro/index.php?nav=birou&subnav=comunicate&dnav=detalii&id=221> (2008. 01. 05.)

URECHE, Florin: *A katonai titkosszolgálatok feletti civil kontroll*. Gândirea Militară Românească (Román katonai gondolkodás)

6/2006. szám, 82-92. oldal

¹⁵ http://www.dcaf.ch/pcaf/ev_geneva_021002_prog_watts.pdf (2008. 02. 20.)